

WORLD® ADVENTURE

MAGASINET OM FRILUFTSLIV OG EVENTYR

TEST AF
ELEKTRONISKE
KOMPASSER

Når tørsten kalder
- gode råd om drikkevand på tur

**De nordsibiriske
rensdyrnomader**
- mødet med et stolt naturfolk

NR. 44 • Juni/juli 2002
PRIS KR: 49,50

DCA Kode Udg. uge

0410 23

9 771395 769001

PLUS: Inspiration og viden: Med fiskestangen på fjeldet. **Megafonen:** Mennesket og naturen – hvor er vi på vej hen? **Eventyr:** I kajak fra Spanien til Fyn. **Mountainbike:** Nepal set fra sadlen. **Turforslag:** Ystad i Sydsverige.

www.AdventureWorld.dk

Solnedgang over station "220 km".

Nenerne

- rensdyrnomaderne på den sibiriske tundra

Tekst og foto: Gerner Thomsen

I et af Ruslands mest øde områder ligger Jamalhalvøen - et endeløst tundraområde mere end dobbelt så stort som Danmark. Her lever nenerne som de har gjort det i århundrede, på konstant vandring med deres rener. Hvorvidt der er zarstyre,

kommunisme eller demokrati interesserer dem ikke, men om renerne har det godt - det er vigtigt. Trods en primitiv levevis på naturens betingelser, vil ingen af dem bytte deres frihed og tilværelse under åben himmel for et kongerige.

Klokken tre om natten står jeg af på jernbanestationen "220 km" midt ude på den sibiriske tundra. Stationen ligger på en banelinie bygget af det halvstatslige russiske gas- og olieselskab Gazprom - en af de få væsentlige positive bidragsydere til Ruslands økonomi. For et par flasker vodka er det lykkedes mig at komme med som blind passager i et faldefærdigt tog, som ellers kun er beregnet til at transportere materiel og arbejdsfolk mod gasfelterne længere nordpå. Jeg er den eneste passager, der står af her. Resten fortsætter nordpå, hvilket vist også er godt det samme.

Næppe mange passagerer ville vågne op af den rus, de har pådraget det sidste halve døgn ved hver især at indtage op til flere flasker af den billige russiske vodka til kun 20 kroner per liter.

Købmændene på "220 km"

Skæret fra fuldmånen afslører, at stationen kun består af to huse. Ud af det ene kommer en søvndrukken mand med lygte og byder den ubudne gæst på te og husly. Manden præsenterer sig som Takuchi og fortæller, at han er flyttet til "220 km" sam-

men med sin familie i foråret. Ligesom konkurrenten i nabohuset driver han en købmandsbutik med et begrænset udvalg i te, sukker, ris - og så selvfølgelig vodka! Begge købmænd kæmper om de samme kunder, nemlig rensdyrnomaderne på tundraen, som af og til har behov for at supplere deres forsyninger. Hvorfor de ikke spreder sig lidt mere må forblive et ubesvaret spørgsmål - nærmeste købmand er 220 km længere sydpå.

Takuchi forsøger at tale mig fra mit "vanvittige" projekt, som han kalder det. "At vandre alene ud på tundraen for at finde

Det første morgenlys i nomadernes lejr.

nenerne er den sikre død " gentager han igen og igen. "Kun en stedkendt person kan undgå at fare vild, og når vinteren kommer, vil du uden tvivl dø af kulde og blive ædt af sultne ulve", siger han. Tvivlen kommer snigende. Jeg er ikke bange for at fare vild, men at finde rensdyrnomaderne på egen hånd i dette uendelige tundraområde vil blive noget nær en umulig opgave. Jeg frygter at mit projekt vil mislykkes - simpelt hen fordi det afhænger af, at jeg på det helt rigtige tidspunkt er i stand til at krydse nomadernes kurs sydpå under deres vandring imod trægrænsen. Jeg viser dog ikke min tvivl, men fastholder i stedet, at jeg har alt under kontrol.

Til sidst bliver Takuchi mør af min stædighed, og han giver de oplysninger, som jeg hele tiden har satset på at få fra en lokal-kendt. Én af Jamalhalvøens 50 rensdyr-brigader (en gammel sovjetisk betegnelse for grupper af rensdyrnomader ansat af det lokale statsbrug) har netop passeret 220 km for en lille uge siden. Med al sandsynlighed vil den nu være omkring 40 km inde på tundraen, og på et kort ridser Takuchi den rute op, som nomaderne plejer at følge.

I vand til knæene

Med maven fuld af andesuppe kogt på Takuchis jagtbytte tager jeg af sted. Rygsækken føles, som er den spækket med vod-

kaflasker, men det er nu mest mad, brændstof til primussen og fotogrej, som fylder. Vejret skifter fra sommer til efterår på én dag. Blæst og regn gør sammen med rygsækkens tyngde sit til, at jeg overvejer, hvordan det mon ville være at sidde i en lænestol derhjemme med en kop varm kakao og en god bog. Samtidig bliver jeg efter en halvtimes vandring bekræftet i det, som jeg allerede har set ved ankomsten til "220 km", nemlig at gummistøvler - eller endnu bedre vaders, er det eneste rigtige fodtøj på Jamalhalvøen.

Halvøen er flad som en pandekage, og fordi permafrosten stopper afdræningen, står den under vand det meste af tiden. Jeg

har noget uklogt valgt et par kortskaftede støvler til lejligheden - vandtætte ifølge producenten, men det kan være det samme, når vandet kommer ind fra oven... Den første halve time forløber tørskoet, men hopperiet fra tue til tue er dømt til at gå galt før eller siden. Først får den ene støvle sin vanddåb, så den anden. Jeg bander over, at gummi-støvlerne blev fravalgt for et par uger forinden, da jeg stod hjemme på det tørre stuegulv og pakkede rygsækken. Nå, men gennemblødte støvler har da den fordel, at man slipper for en masse besværlige overvejelser om tørskoet rutevalg.

Mit lille et-mandstelt bliver slået op på noget, der forekommer mig at være

Jamalhalvøens sidste tørre plet, tæt ved floden Lutsje-Jakha. Dagens sidste timer bliver brugt på at finde et sikkert sted at krydse den dybe flod i vand til lårene, og kuldegysningerne fra det iskolde vand sidder stadig i mig. Primussen bliver tændt, og snart er rygsækken lettet for 125 gram frysetørret Ungarsk Gullasch, 60 gram kinesiske æggenudler samt de næste fem dages rationer af chokolade og rosiner. Sokkerne bliver vredet, og støvlerne tømt for vand, inden jeg kryber ned i soveposen.

Mødet med nenerne

Tanken om håbløsheden i mit projekt kommer snigende allerede næste dag. Den får

god næring af det dårlige vejr, de våde støvler og så det uendelige landskab af søer og myr, hvor skridtene føles som et forhindringsløb hen over en gigantisk badesvamp med blytunge lodder om benene. Jeg bestiger hver en bakketop med kikkert for øjnene, men gang på gang må jeg skuffet konstatere, at der ikke er andet at se end øde tundra. Er dette virkelig blot, hvad man kan forvente? Hvis jeg falder og brækker benet nu, så vil Takuchi for alvor fremstå som en realistisk pessimist. Og der vil ikke være nogen til at redde mig fra de vilde ulve, som han har talt så meget om.

Da det ser allermest håbløst ud, genlyder tundraen pludselig af et sejrbrøl. Ude i ►

Nenerkvind laver bål i tjumben.

horisonten har jeg set syv "tjumben" (rensdyrnomadernes tippi-lignende telte). Jeg tjekker flere gange med kikkerten, men den er god nok. I tusmørke og småregn nærmer jeg mig lejren. Mit hjerte sidder oppe i halsen. Rensdyrnomaderne får først øje på mig, da jeg er inde på 500 meter. Ligeså snart de ser mig, forsvinder de fleste ind i teltene, men en lille flok bliver stående uden at sige en lyd. De stirrer blot på mig, som er jeg fløjet ind fra en anden planet.

Forrest står en nomade, som jeg skønner må være den ældste. Det falder fint i hak med min forestilling om, at de ældste nyder stor respekt i sådanne samfund, og derfor også er de første, som skal hilse på en ukendt gæst (da jeg senere spørger nomaderne om denne episode, får jeg at vide, at den gamle blot tilfældigt havde været foran de andre, fordi han var på vej på toilettet...!). Jeg præsenterer mig, men må gentage mig selv flere gange, før de ser overbeviste ud.

Snart befinder jeg mig i Alexanders tjum, siddende med familien på rendyrskind omkring et lavt bord. I skæret fra det åbne ildsted kan jeg ane kødet fra et slagtet rendyr, der er hængt til tørre i midten af tjumben. Det koger livligt i gryderne, og en himmelsk duft af rendyrskød breder sig. Snart serverer Alexanders kone kødstykkerne, som vi spiser med fingrene. I tjumben er

også faderen på 80 år samt et spædbarn og to børn på fem og syv år. Familiens ældste børn er blevet hentet i helikopter for en måned siden og fløjet til en kostskole længere sydpå. Middagen bliver skyllet ned med skoldhed te, og bagefter foreslår Alexander, at jeg sover i tjumben sammen med hans familie. Behagelige mæt i rendyrskød, liggende på varme rendyrskind, falder jeg i søvn til lyden af hundeglammeri, mens bålet langsomt dør ud. Tjumben skal vise sig at blive mit hjem de næste to uger.

Råt kød og rendyrblod

Jeg bliver hurtigt introduceret til nogle af de

få delikatesser, som findes på tundraen. En familie slakter 30-40 rener om året, og hver gang er der fest. De skærer et stykke råt kød, dypper det i blod, tager det i munden, og med et hurtigt snit af en kniv, der føres nedefra og op, skæres det over lige foran læberne. Kødet skylles ned med et krus varmt rendyrblod tilsat lidt salt! Både blod og råt kød er rigt på vitaminer, og det giver variation i en ellers ensformig kost. Det bedste på rendyret er tunge, lever, hjerte, nyrer, mule, knoglemarv og rå øjne. Det sidste regnes for en særlig delikatesse, som jeg dog aldrig får taget mig sammen til at smage. Lidt bedre går det med rå fisk, som noma-

En rendyrslæde bygget af lærketræ.

derne fanger i store mængder med net i søerne.

Statsbruget giver en beskeden månedsløn på 800 kr. Det er lige akkurat nok til, at familierne kan købe et lager af sukker, ris og te et par gange om året. På den måde suppleres den ellers meget proteinrige kost med kulhydrater.

Arbejdsopgaverne er tydeligvis fordelt indenfor brigaden. Kvinderne har ansvaret for de huslige sysler - samle brænde, passe børn, lave mad og sy - mens mændene passer rensdyrene. De ældste børn og bedste-forældrene hjælper til, hvor de kan. I brigaden er der 3500 rener, som hele tiden skal have de bedste græsningssteder. Derfor lever nenerne som nomader på konstant vandring fra græsgang til græsgang. Om foråret bevæger de sig fra overvintringsstederne sydpå, nær trægrænsen i det nordlige Sibirien, til de nordlige sommergræsningssteder på Jamahalvøen. Om efteråret vandrer de den modsatte vej - en rute på omkring 500 km. Hyrdehunde hjælper til med at drive renerne i den rigtige retning.

Renerne betyder alt

Alexander har 200 rener, som er hans egne. De går sammen med brigadens øvrige statsejede rener, som kan kendes fra hinanden på øremærkning. Han håber, at renflokken vokser, da velstand i disse egne måles på antallet af rener. Der kan ske så meget, siger Alexander, og fortæller hvordan 60 rener forrige vinter faldt igennem isen.

Det er ikke svært at forstå, hvorfor renerne betyder så meget for nomaderne. Næsten al maden får de herfra. Hertil kommer, at hvert et skind fra de slagtede rener bliver brugt som liggeskind eller til at sy tøj. Uden anorak og benklæder i rensdyrskind ville nomaderne ikke overleve den barske vinter med temperaturer ned til minus 50 grader. Ingen moderne friluftsjakke kan konkurrere med en rensdyranorak. Alexander fortæller, hvordan han flere gange har sovet direkte på sneen i sin anorak, da han efter et besøg hos nabobrigaden ikke nåede tilbage til lejren.

Renerne er også trækdyr hele året rundt. En familie har et dusin slæder, som hver bliver trukket af 3-5 rentyre. På slæden sidder

rensdyrnomaden og styrer renerne med en lang stav. Når hele brigaden flytter sig, opstår der en imponerende karavane på mere end 70 slæder. Slæderne bygger nomaderne selv af lærketræ, mens de overvintrer i skovene sydpå. Det er solidt håndværk, som uden problemer klarer den store belastning - også om sommeren hvor underlaget består af buske og ujævne græstuer. Når renerne skal indfanges, danner kvinderne en hestesko med reb og net. En del af flokken bliver drevet herind, så mændene i ro og mag kan udvælge de bedste trækrener. Mange undslipper, men de bliver så bagefter indfanget med hjemmelavede lassouer flettet af rensdyrskind. Det er en sport, som kræver øvelse og ofte varer flere timer.

Den hellige slæde

Trods næsten 100 år under kommunismen, har shamanismen overlevet blandt nomaderne. Enhver større sten eller underligt formet bakketop i landskabet er besjælet med en ånd. En dag bliver jeg kaldt hen til familiens hellige slæde, hvorpå står en trækasse, som jeg aldrig har set åbnet. Alexander løfter låget og viser mig ikoner af skæbneguder, som i nenernes verden afgør forskellen mellem liv og død for både mennesker og dyr. Kun en shaman kan bestemme, hvilke guder familien behøver. Når de rigtige er fundet, ofres der en ren for hver gud. I kassen ligger også to små dukker, som symboliserer forfædrenes ånder. De bliver tit sat ind i tjumen for at sikre familiens lykke. Den hellige slæde går i arv og skal altid trækkes af en hellig ren.

Især kvindernes dagligdag er fyldt af tabuer, som skal sikre et godt forhold til guderne. På grund af menstruationen regnes kvinden for uren, og hun skal derfor undgå at gå hen over ting, der kan sættes i forbindelse med renerne. Overholder hun ikke dette, risikerer familiens rener at blive ramt af ulykke: De kan blive syge, brække benene eller blive angrebet af ulve. Når kvinderne bevæger sig rundt i lejren, er det forbløffende at se, hvor

Brigadens renhyrder.

Kvinderne.

Rensdyrflok ved lejren.

Dagens fangst – helt.

behændigt de undgår at træde hen over ting som reb, tøjler og styrestave, der ofte ligger spredt over det hele.

Tilbage mod civilisationen

Efter to uger sammen med nomaderne, begynder jeg at overveje mulighederne for at komme tilbage til civilisationen. Brigaden flytter sig ikke hver dag, og når det sker, er det altid i korte etaper. Skal jeg følges med dem, vil det blive vinter, inden vi når landsbyerne 150 km sydpå. En anden mulighed er at vandre mod landsbyerne på egen hånd i et hurtigere tempo. Men jeg frarådes dette af nomaderne på grund af de brede floder, som jeg skal krydse på et tidspunkt, hvor

isen endnu ikke er tyk nok til at bære.

Følelsen af våde fødder bliver hurtigt genopfrisket, men boretårnet i horisonten holder modet oppe. Ved ankomsten bliver jeg mødt af 40 russiske borebisser, som aldrig har oplevet at få besøg af en turist herude midt på tundraen. Jeg får "kongelig" behandling med eget værelse i de opstillede blikhuse og fri adgang til kantinens store udvalg af supper og russiske kålretter. Efter en tur i saunaen falder jeg i søvn til filmen *Gladiator* med russisk synkronisering. Et par dage efter går turen nordpå til Mys Kamin i helikopter sammen med skifteholdet. Det lokale grænsepolitier er de første til at tage imod mig. Under afhøringen får jeg at vide, at Mys Kamin er en lukket by, hvor

selv russere skal have særlig tilladelse til at opholde sig, og de spørger interesseret til mit ophold hos rensdyrnomaderne. Jeg frygter en anholdelse med konfiskering af film og kamera og ser allerede avisernes overskrifter for mig: "Dansk spion fanget på Jamalhalvøen". På forunderlig vis undgår jeg både konfiskering, bøder og bestikkelse – kun overraskelsesmomentet kan forklare dette. Betjenten kræver blot, at jeg overnatter på byens primitive hotel og flyver sydpå med den næste helikopter.

Da jeg næste morgen vandrer ud ad grusvejen mod den faldefærdige lufthavnsbygning, er det tydeligvis blevet vinter. Den første sne er faldet, og frosten bider i næseborene. Efteråret har kun varet lidt over to uger.

Forfatteren på "sin" rensdyrslæde.

